

УДК 378:354

**АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ДЕРЖАВНОГО ПЛАНУВАННЯ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ТА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ**

І.С. Кочарян, к.е.н., доцент

*Київський національний університет театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого, Київ,
Україна*

А.М. Безус, к.т.н., доцент

Академії муніципального управління, Київ, Україна

Кочарян І.С., Безус А.М. Аналіз методичних засад державного планування підготовки фахівців та науково-педагогічних кадрів.

В статті розглянуто етапи та результати державного замовлення на підготовку фахівців та науково-педагогічних кадрів на наступний рік, представлено план, побудований за видами ієрархічних структур, а саме – трьохрівневий та чотирьохрівневий.

Ключові слова: державне замовлення, науково-педагогічні кадри, трьох- та чотирьохрівнева структура, модель плану

Кочарян И.С., Безус А.Н. Анализ методических мероприятий государственного планирования подготовки специалистов и научно-педагогических кадров.

В статье рассмотрены этапы и результаты государственного заказа на подготовку специалистов и научно-педагогических кадров на следующий год, представлен план, построенный по видам иерархических структур, а именно – трехуровневый и четырехуровневый.

Ключевые слова: государственный заказ, научно-педагогические кадры, трех- и четырехуровневая структура, модель плана

Kocharian I.S., Bezus A.M. Analysis of methodological foundations of government planning of experts and scientific-pedagogical personnel training.

This article contains the steps and results of the State order on preparation of specialists and scientific-pedagogical personnel for the next year. There is a plan based on hierarchical structures, namely, three-layer and four-layer.

Keywords: State order, scientific-pedagogical personnel, three-layer and four-layer structure, the model plan

Вища школа в Україні, насамперед, зорієнтована на задоволення освітніх потреб особистості, відновлення національних освітніх традицій і примноження досвіду, відтворення інтелектуального, духовного потенціалу нації, вихід вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень, становлення державності та демократії в суспільстві, забезпечення ринку праці висококваліфікованими фахівцями. Основною метою подальшого розвитку вищої освіти є переростання кількісних показників у якісні, яке базується на таких засадах [2]:

По-перше, національна ідея вищої освіти полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати громадянина України, для якого є потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітнього і професійного рівня, що асоціюється зі зміцненням своєї держави;

По-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки. Вищій школі необхідно орієнтуватись не лише на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, вийти на творчі, ділові зв'язки із замовниками фахівця;

По-третє, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у т. ч. європейських. Зокрема, привести законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти, забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблемам розвитку ринку освітніх послуг та напрямам вдосконалення системи освіти в сучасних умовах присвячені роботи учених: В.Г. Кремена, В.І. Куценко, Г.С. Лопушняк, М.А. Мартинюк. Проблемам наближення вищих навчальних закладів України до світових стандартів присвяче-

ні праці В.П. Андрущенка, М.З. Згуровського, В.Д. Бакуменка, О.М. Іваницької, М.Х. Корецького, О.М. Руденко.

Мета дослідження:

- представити макет державного замовлення на підготовку фахівців та науково-педагогічних кадрів;
- продемонструвати план, побудований за видами ієрархічних структур, а саме – трьохрівнева та чотирирівнева.

Виклад основного матеріалу

Однією з негативних тенденцій, які свідчать про незадовільний стан української освіти, є її невідповідність європейським і світовим ринкам праці. У пострадянській Україні держава відмовилася від централізованого планування розвитку господарства та забезпечення випускників вищих навчальних закладів робочими місцями. Сьогодні випускники складають досить велику кількість

безробітних. У суспільстві має місце ситуація дезорієнтації, коли звичний зв'язок між рівнем освіти, можливістю отримати роботу та оплатою праці розірвано. Масова мода на престижні професії юриста, менеджера, економіста призводить до зниження якості підготовки спеціалістів та відсутності робочих місць [1].

У попередніх статтях було розглянуто схему потоків інформації та управлінських рішень з формування державного замовлення на підготовку фахівців з вищою освітою та проаналізовано деякі розділи плану державного замовлення.

Наступним етапом та результатом державного планування вищої освіти є формування державного замовлення на підготовку фахівців та науково-педагогічних кадрів на наступний рік.

Цей результат планування можна представити таким макетом (табл. 1):

Таблиця 1. Державне замовлення на підготовку фахівців та науково-педагогічних кадрів [6]

Код програмної класифікації видатків	Замовники, освітньо-кваліфікаційні рівні, аспірантура, докторантура	Випуск, осіб		Прийом, осіб		Загальний обсяг фінансування, тис. гривень
		усього	у тому числі за денною формою навчання	усього	у тому числі за денною формою навчання	
1	2	3	4	5	6	7
	Усього					15321329,9
	Бакалавр	127867	105581			
	У тому числі за напрямками підготовки:					
	педагогічна освіта	15633	12008			
	культура	1287	998			
	мистецтво	3231	2642			
	...					
	Спеціаліст (на основі повної загальної середньої освіти)	5319	5319	4485	4485	
	У тому числі за напрямками підготовки:					
	медицина	3759	3759	4442	4442	
	...					
	Спеціаліст (на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (ОКР))	83070	64787	82295	64280	
	У тому числі за напрямками підготовки:					
	педагогічна освіта	12368	9046	13350	9750	
	культура	834	584	875	620	
	мистецтво	1988	1565	2190	1750	
	...					
	Магістр (на основі повної загальної середньої освіти)	258	258	310	310	
	У тому числі за напрямками підготовки:					
	ветеринарна медицина	258	258	310	310	
	Магістр (на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра)	40044	33218	45993	37544	

	У тому числі за напрямами підготовки:				
	педагогічна освіта	1795	1410	2230	1740
	...				
	Аспірантура	7773	5448	8961	6083
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	Фізико-математичні науки	614	489	673	570
	...				
	Докторантура	433	433	580	580
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	Фізико-математичні науки	33	33	47	47
	...				
	У тому числі за державними замовниками:				
	МОН				10377136,9
	Бакалавр	98711	82893		
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	педагогічна освіта	15616	11992		
	Спеціаліст (на основі повної загальної середньої освіти)	112	112	220	220
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	медицина	112	112	220	220
	...				
	Спеціаліст (на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра)	63503	50385	62798	50487
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	педагогічна освіта	12319	9046	13300	9750
	...				
	Магістр (на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра)	29569	26474	34080	30280
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	педагогічна освіта	1783	1400	2220	1730
	...				
	Аспірантура	4896	3491	5742	4030
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	Фізико-математичні науки	425	333	485	417
	...				
	Докторантура	256	256	375	375
	У тому числі за напрямами підготовки:				
	Фізико-математичні науки	15	15	27	27
	...				
	(Інші державні замовники відповідно до затвердженого переліку)				
	...				
	Усього по Україні:				
	Бакалавр	130056	106444	131993	111827
	Спеціаліст (на основі повної загальної середньої освіти)	5319	5319	4485	4485
	Спеціаліст (на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра)	83070	64787	82295	64280
	Магістр (на основі повної загальної середньої освіти)	258	258	310	310
	Магістр (на основі	40044	33218	45993	37544

	освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра)					
	Аспірантура	7773	5448	8961	6083	
	Докторантура	433	433	580	580	
	Усього	266953	215907	274617	225109	

Наведений план – замовлення представляє собою ієрархічну систему показників, яка побудована за такими ознаками як:

- освітньо-кваліфікаційний рівень (ОКР);
- державний замовник;
- напрям підготовки.

Для формалізації та аналізу плану підготовки фахівців введемо позначення:

- p – освітньо-кваліфікаційний рівень;
- d – напрям підготовки фахівців;
- d' – напрям (галузь знань) підготовки науково-педагогічних кадрів;
- l – державний замовник.

Таблиця 2. Класифікатор освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки фахівців з вищою освітою

Код рівня p	Найменування рівня
1.	Бакалавр
2.	Спеціаліст (на основі повної загальної середньої освіти)
3.	Спеціаліст (на основі ОКР бакалавра)
4.	Магістр (на основі повної загальної середньої освіти)
5.	Магістр (на основі ОКР бакалавра)
6.	Аспірантура
7.	Докторантура

Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою [7]. Їх кількість складає 153.

Перелік галузей науки, за якими проводиться захист наукових ступенів кандидата наук і доктора наук [4].

Кількість галузей науки дорівнює 27.

Чисельність державних замовників складає 45.

На основі наведених даних визначимо межі зміни:

$$\text{ОКР} - p = \overline{1,7};$$

Напрямок підготовки:

$$\text{Фахівців} - d = \overline{1,153};$$

$$\text{науково-педагогічних кадрів} - d' = \overline{1,27};$$

$$\text{державний замовник} - l = \overline{1,44}.$$

У зв'язку з тим, що параметри наведених ознак можуть змінюватися в часі, узагальнено позначення: $p = \overline{1, P}$; $d = \overline{1, D}$; $d' = \overline{1, D'}$; $l = \overline{1, L}$, де P, D, D', L – останні номери відповідних ознак.

Використовуючи наведені ознаки, позначимо показники плану:

X – загальний план випуску фахівців і науково-педагогічних кадрів, осіб;

Y – загальний план прийому, осіб;

$X^{\text{ден}}, Y^{\text{ден}}$ – загальний план відповідно випуску та прийому фахівців за денною формою навчання;

X^p, Y^p – план відповідно випуску та прийому фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем p ;

X_d^p, Y_d^p – план відповідно випуску та прийому за p -м ОКР за напрямом підготовки d ;

$X_{d, \text{ден}}^p, Y_{d, \text{ден}}^p$ – те ж саме, за денною формою навчання;

X_{ld}^p, Y_{ld}^p – план відповідно випуску та прийому за p -м ОКР, l -м державним замовником за напрямом підготовки d ;

$X_{ld, \text{ден}}^p, Y_{ld, \text{ден}}^p$ – те ж саме, за денною формою навчання.

План, представлений в табл. 1, побудований за видами ієрархічних структур, а саме – трьох- та чотирьохрівнева. Перша з них побудована за ознаками освітньо-кваліфікаційних рівнів та напрямів підготовки, а друга – за ознаками державних замовників, освітньо-кваліфікаційних рівнів та напрямів підготовки.

Наведемо моделі цих структур на рис. 1.

На рис. 1 наведені моделі структур планів випуску фахівців та науково-педагогічних кадрів.

Аналогічно можуть бути представлені моделі структур планів набору, а також, в тому числі підготовки фахівців за денною формою навчання.

Представимо показники планів.

План трьохрівневої структури (рис. 1(a)):

Рівень 1 – (X, Y) – загальна чисельність фахівців відповідно по випуску та прийому (в цілому по Україні, осіб); $(X_{\text{ден}}, Y_{\text{ден}})$ – те ж саме, за денною формою навчання;

Рівень 2 – $(X^P, X_{ден}^P, p = \overline{1,7})$ – план випуску фахівців за рівнем p відповідно загалом та за денною формою навчання; $(Y^P, Y_{ден}^P, p = \overline{1,7})$ – те ж саме, прийому;

Рівень 3 – $(X_d^P, X_{d, ден}^P, p = \overline{1,5}, d = \overline{1,153})$; $(X_{d'}^P, X_{d', ден}^P, p = 6,7, d' = \overline{1,27})$ – план випуску фахів-

ців за p -м ОКР та за напрямом підготовки d (d') відповідно всього та за денною формою навчання; $(Y_d^P, Y_{d, ден}^P, p = \overline{1,5}, d = \overline{1,153})$; $(Y_{d'}^P, Y_{d', ден}^P, p = 6,7, d' = \overline{1,27})$ – те ж саме, прийому.

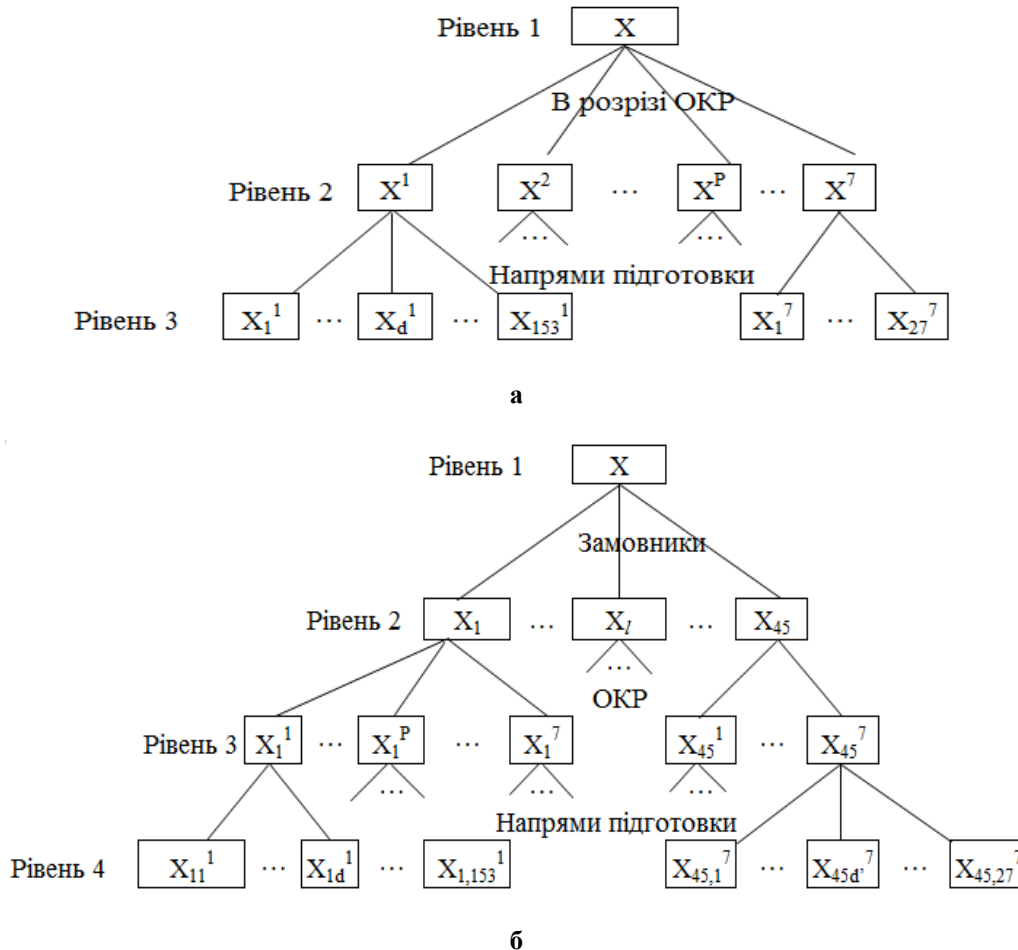

Рис. 1. Моделі структур планів підготовки фахівців: а) трьохрівнева; б) чотирьохрівнева

Визначимо розмірність представленого трьохрівневого плану за рівнями:

рівень 1 – кількість показників плану – 4;

рівень 2 – 28 показників;

рівень 3 – 3276 показників.

Загальна розмірність плану – 3308 показників.

План чотирьохрівневої структури (рис. 1 (б)):

Рівень 1 – $(X, Y; X_{ден}, Y_{ден})$ – показники позначені на рис. 1 (а);

Рівень 2 – $(X_l, X_{l, ден}, l = \overline{1,45})$ – план випуску фахівців по кожному державному замовнику відповідно всього та у тому числі за денною формою навчання; $(Y_l, Y_{l, ден}, l = \overline{1,45})$ – те ж саме, прийому;

Рівень 3 – $(X_l^P, X_{l, ден}^P, l = \overline{1,45}, p = \overline{1,7})$ – план випуску по кожному замовнику та за кожним освітньо-кваліфікаційним рівнем відповідно всього та за денною формою навчання; $(Y_l^P, Y_{l, ден}^P, l = \overline{1,45}, p = \overline{1,7})$ – те ж саме, прийому;

Рівень 4 – $(X_{ld}^P, X_{ld, ден}^P, l = \overline{1,45}, p = \overline{1,5}, d = \overline{1,153})$; $(X_{ld'}^P, X_{ld', ден}^P, l = \overline{1,45}, p = 6,7, d' = \overline{1,27})$ – план випуску за p -м ОКР по державному замовнику l за напрямом підготовки d (d') відповідно всього та за денною формою навчання у тому числі; $(Y_{ld}^P, Y_{ld, ден}^P, l = \overline{1,45}, p = \overline{1,5}, d = \overline{1,153})$; $(Y_{ld'}^P, Y_{ld', ден}^P, l = \overline{1,45}, p = 6,7, d' = \overline{1,27})$ – те ж саме, прийому.

Розмірність чотирьохрівневого плану за його рівнями:

рівень 1 – кількість показників – 4;

рівень 2 – 180 показників;

рівень 3 – 1260 показників;

рівень 4 – 147420 показників.

Загальна розмірність наведеного чотирьохрівневого плану складає 148864 показника.

Розмірність обох планів – 152172 показника.

Висновки

В сучасних умовах ринкової орієнтації потрібна нова модель визначення потреби у фахівцях з вищою освітою, яка б врахувала розвиток ринкових відносин у суспільстві. Задля підтримання рівноваги між чисельністю випускників та потребами ринку праці необхідно внести зміни до системи прогнозування структури підготовки кадрів з вищою освітою, а також орієнтувати вищі навчальні заклади на підготовку фахівців відповідно до попиту на ринку праці України [3].

Необхідно проаналізувати та перебудувати систему державного замовлення тому, що однією

з причин існування виявлених недоліків є надзвичайно велика розмірність та складність структури цієї системи та інформаційної бази для прийняття державних управлінських рішень.

Часто в планових показниках використовують галузі знань замість напрямів підготовки (наприклад, педагогічна освіта, культура, мистецтво, економіка та підприємництво), а також в одному переліку розміщують показники як за галузями знань, так і за напрямками підготовки, тобто за різними ознаками.

Аналіз планів державного замовлення на підготовку фахівців та науково-педагогічних кадрів для державних потреб та виявлені їх недоліки підтверджують актуальність та необхідність удосконалення методів планування державного замовлення на підготовку фахівців, розробки сучасних інформаційних технологій, обґрунтованої підсистеми інформаційного забезпечення та побудови необхідних інформаційних масивів.

Список літератури:

1. Вища освіта і наука – найважливіші сфери відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку. Доповідь на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки С. М. Ніколаєнка (24 березня, м. Київ) (офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, <http://www.mon.gov.ua>).
2. Клименюк М.М. Стратегія управління вищим навчальним закладом в сучасних умовах [Текст] : [монографія] / М.М. Клименюк, І.С. Кочарян. – К. : Освіта України, 2011. – 190 с.
3. Методичні рекомендації щодо визначення потреби у фахівцях з повною вищою освітою / Практично-методичне видання / Уклад. НДІ праці і зайнятості населення Мінпраці та НАН України // [Т. Кір'ян, В. Савченко, Л. Колешня та ін.]. – К.: «Соцінформ», 2004. – 43 с.
4. Наказ Вищої атестаційної комісії України від 23.06.2005 № 377, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 5 липня 2005 р. за № 713/10993 «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими проводяться захист дисертацій на здобуття наукових ступенів кандидата наук і доктора наук, присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань».
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 09.11.2010 р. № 1067 «Про введення в дію переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра».
6. Постанова Кабінету міністрів України від 14.07.2010 р. № 580 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів (післядипломна освіта) для державних потреб у 2010 році».
7. Постанова Кабінету міністрів України від 27.08.2010 р. № 787 «Про затвердження переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра».

Надано до редакції 28.05.2012

Кочарян Інна Сергіївна / Inna S. Kocharian
k-inna@bigmir.net

Безус Алла Миколаївна / Alla M. Bezus
ukova@bigmir.net

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Аналіз методичних засад державного планування підготовки фахівців та науково-педагогічних кадрів [Електронний ресурс] / І.С. Кочарян, А.М. Безус // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 1 (6). – С. 95-100. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n1.html>